

5. Гончарук О. А. Административно-правовые основы реформирования современных таможенных органов Украины / О. А. Гончарук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: «Юридические науки». – 2010. – № 2. – С. 124–130.

6. Customs Blueprints – Pathways to modern customs [Електронний ресурс] // Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities. – 2007. – P. 89. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/info_docs/customs/customs_blueprint_en.pdf.

7. Копцева Л. О. Вплив міжнародних правил на законодавство України щодо митного аудиту / Л. О. Копцева // Митна справа. – 2010. – № 4 (70). – С. 62–71.

8. Митний кодекс Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Регламент Ради № 2913/92. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_742.

УДК 336.76

А. А. Мещеряков, доктор економічних наук,
завідувач кафедри фінансів і кредиту Академії
митної служби України

Л. Ф. Новікова, кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів і кредиту Академії митної
служби України

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Аналізується обсяг і динаміка інвестування в економіці України; визначається її сучасний стан і тенденції, окреслюються проблеми розвитку інвестиційного процесу та шляхи їх подолання.

Анализируются объем и динамика инвестирования в экономике Украины; определяется ее современное состояние и тенденции, очерчиваются проблемы развития инвестиционного процесса и пути их преодоления.

The volume and dynamics of investments in the economy of Ukraine are analyzed in the article. Its current state and trends are determined. The challenges of investment process development are investigated and the ways to overcome them are proposed.

Ключові слова. Інвестування, фінансова безпека, інвестиційна безпека, прямі інвестиції, іноземний капітал, ефективність інвестиційної діяльності, інвестиційний проект.

Вступ. Питання економічної безпеки держави і суспільства актуальні для всіх країн світу. Процеси глобалізації світової економіки не оминають Україну, тому слід розуміти тенденції впливу входження іноземного капіталу з погляду підтримки стабільності та конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення економічної безпеки та зміцнення фінансової системи. Фінансова безпека держави залежить від інвестиційного клімату, тобто сукупності політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів.

На нашу думку, нині першочергове значення для економіки України мають прямі інвестиції, тобто вкладення у виробничі фонди (будівлі, обладнання, споруди) та нематеріальні активи (патенти на виробництво).

© А. А. Мещеряков, Л. Ф. Новікова, 2013

Портфельні інвестиції зазвичай здійснює пасивний інвестор, отримуючи невелику частку (пай) компанії в надії на одержання хоч і невеликого, але стабільного прибутку. Такий інвестор не прагне до управління компанією, її фінансовий стан цікавить його тільки в строки виплати дивідендів [1].

Постановка проблеми. Побудова інноваційної моделі економіки в Україні, забезпечення належного стану її фінансової безпеки потребує уваги до розвитку інвестиційних процесів. Актуальність проблеми формування сприятливого інвестиційного середовища, посилення економічної безпеки у сфері інвестування зумовили вибір теми дослідження.

Метою статті є визначення сучасного стану інвестиційних процесів в Україні, проблем розвитку інвестиційної діяльності та шляхів їх подолання. Відповідно ставляться такі завдання:

- проаналізувати обсяг, динаміку й тенденції інвестування в економіці України;
- визначити проблеми розвитку інвестиційного процесу в економіці України та шляхи їх подолання.

Результати дослідження. Проблеми забезпечення оптимального інвестиційного середовища, проблеми інвестування та регулювання інвестиційного процесу вивчали Дж. Кейнс, Д. Ф. Колінз, Г. Марковіц, Т. Озава, Р. Пайк, Д. Тобін, С. Янг та ін. Окремі аспекти цієї проблеми вивчали українські вчені, серед них ґрунтовні дослідження провели М. І. Туган-Барановський, В. Д. Базилевич, С. М. Васильченко, А. А. Даниленко, С. В. Захарін, І. Г. Скоморович, М. В. Стирський та ін. Теоретичні, методологічні та практичні аспекти розвитку фондового ринку України досліджуються в працях К. Адамової, І. Бланка, Л. Грищенко, М. Денисенка, Л. Джурилюка, В. Загорського, Б. Кайлі, О. Корнійчука, В. Ляменка, М. Плахтія, Р. Розена, Т. Терещенка, А. Ткача та ін.

Як зазначається в Постанові Верховної Ради України “Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України”, економічна безпека – це такий стан національної економіки і кредитно-фінансової системи, який дає можливість:

- а) гарантувати економічний розвиток держави на базі досягнень науково-технічного прогресу;
- б) забезпечувати стійке функціонування своєї кредитно-грошової системи і задоволення потреб суспільства за несприятливих внутрішніх і зовнішніх умов [2].

Вважаємо, що вдале визначення фінансової безпеки дає Т. Г. Кубах: “Фінансова безпека держави – такий стан фінансової системи, що забезпечує захист національних інтересів у сфері державних фінансів, фінансів суб’єктів господарювання, фінансів домогосподарств і характеризується здатністю поглинати й нівелювати рівень екзогенних та ендегенних фінансових загроз” [3].

Під інвестиційною безпекою держави слід розуміти спроможність підтримувати виробничі нагромадження і капітальні вкладення на рівні, що гарантує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію й технологічне переозброєння економіки. Вона дає можливість поєднувати задоволення поточних потреб економіки в капітальних вкладеннях за обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів [4]. З іншого боку, інвестиційну безпеку можна розглядати як співвідношення між величиною інвестицій країни за кордон та отриманими інвестиціями, що задовольняє потреби внутрішньої економіки та підтримує позитивний платіжний баланс держави.

Загальний обсяг внесених з моменту інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 січня 2013 р. становив 54 462,1 млрд дол., що на 8,2 % більше порівняно з обсягами інвестицій на початок 2012 р., і з розрахунку на одного українця дорівнював 1199,3 дол. (табл. 1).

Аналіз прямих іноземних інвестицій в Україну протягом 2006–2013 рр.

Показник	на 01.01. 2007	на 01.01. 2008	на 01.01. 2009	на 01.01. 2010	на 01.01. 2011	на 01.01. 2012	на 01.01. 2013
Обсяг прямих іноземних інвестицій (наростаючим підсумком), млрд дол.	21 607,3	29 542,7	35 616,4	40 053,0	44 708,0	50 333,9	54 462,1
Темпи приросту обсягів прямих іноземних інвестицій (наростаючим підсумком), %	27,9	36,7	20,6	12,5	11,6	12,6	8,2
Обсяг прямих іноземних інвестицій (за рік), млрд дол.	4717,3	7935,4	6073,7	4436,6	4655,0	5625,9	4128,2
Темпи приросту обсягів прямих іноземних інвестицій за рік, %	- 39,9	68,2	- 23,5	- 27,0	4,9	20,9	- 26,6
Обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на одну особу населення, дол. США	463,6	637,7	773,0	873,1	980,6	1084,3	1199,3

Примітка. Розраховано за даними Державного комітету статистики України [5].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в українську промисловість, становить 17 167 млрд дол. (31,5 % загального обсягу), у фінансовий сектор – 16 106 млрд дол. (29,6 %). Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (боргові інструменти) перед прямими іноземними інвесторами на 1 січня 2013 р. становила 9582 млрд дол. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал і боргові інструменти) на 1 січня 2013 р. досягнув 64 044 млрд дол. [5].

Інвестиції в Україну надходили зі 130 країн світу. Основними країнами – інвесторами України залишаються Кіпр – 17,275 млрд дол., Німеччина – 6,317 млрд дол., Нідерланди – 5,169 млрд дол. і Російська Федерація – 3,786 млрд дол. (рис. 1).

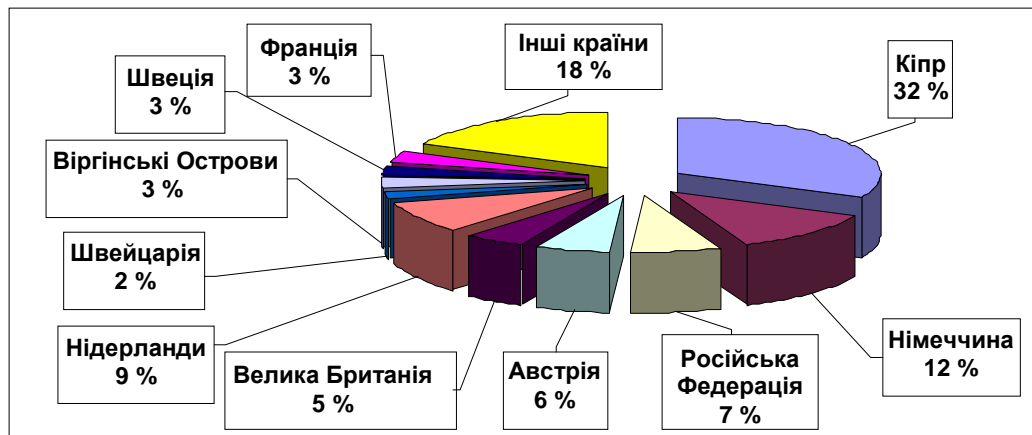

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіку України за основними країнами-інвесторами на 01.01.2013 р.

Загальний обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу і боргових інструментів) з України в економіку країн світу становив 6713 млрд дол. Обсяги прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), які прямують з України (83,71 % зі 100 % акціонерного капіталу зареєстровано в Донецькій області) до економік іноземних держав (89,64 % зі 100 % прямують до Кіпру), зосереджуються в основному в невиробничих галузях економіки (83,13 % з яких належать лише одній галузі – операції з нерухомістю, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям), як мінімум, свідчать про відсутність інвестиційної політики держави в напрямку зосередження капіталів на власній території та ставлять чимало запитань до власників акціонерних активів, які монопольно з однієї області в невиробничу галузь однієї лише країни розміщують мільярдні інвестиції [6].

Обсяг прямих інвестицій (акціонерний капітал) з України в економіку країн світу на 1 січня 2013 р. становив 6481,9 млн дол. (рис. 2).

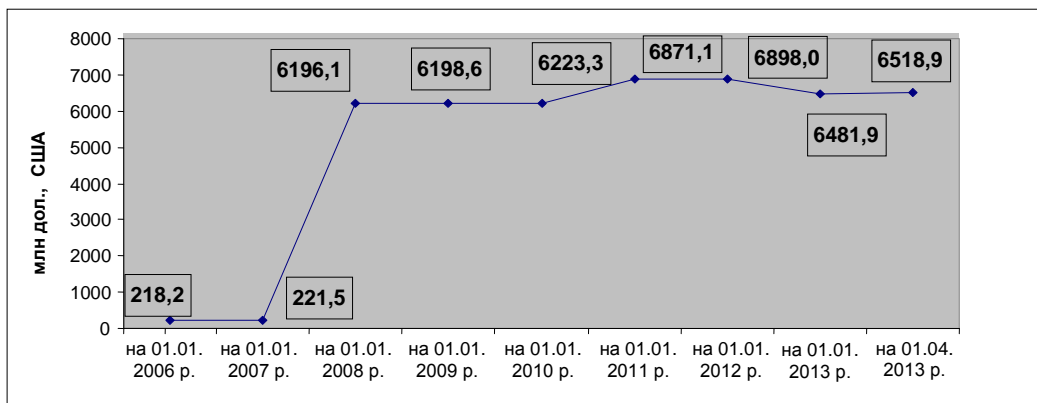

Рис. 2. Динаміка прямих інвестицій з України у 2005–2013 рр.

Прямі інвестиції з України надходили до 49 країн світу, основний обсяг спрямований на Кіпр (89,6 %) (рис. 3).

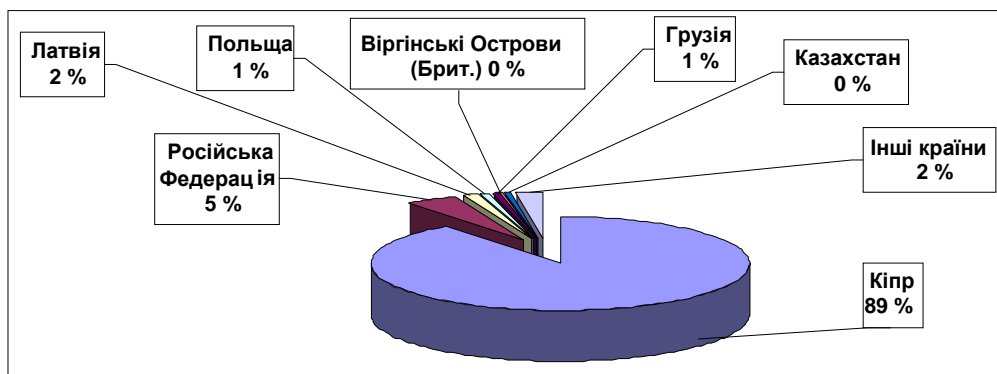

Рис. 3. Структура прямих іноземних інвестицій з України за основними країнами на 01.01.2013 р.

Наведені дані свідчать про те, що Україна потребує інвестиційних ресурсів. Інвестиції в Україну більше ніж у 7 разів перевищують її можливості з експорту капіталу. Це пояснюється такими головними чинниками.

По-перше, недостатня прибутковість переважної більшості вітчизняних підприємств унеможливує повноцінну інвестиційну діяльність навіть усередині країни, не говорячи про можливість інвестування за кордон.

По-друге, українські банки неконкурентоспроможні порівняно з іноземними через низький рівень капіталізації. Можливості щодо збільшення капіталу банків усередині країни обмежені низьким рівнем рентабельності підприємств і недостатніми грошовими заощадженнями населення. Іноземний капітал починає займати значне місце в банківській системі України (табл. 2) [7].

Таблиця 2

Динаміка зміни частки іноземного капіталу в банківській системі України

Назва показника	01.01. 2008	01.01. 2009	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	175	184	182	176	176	176
з них з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53
у т. ч. зі 100 %-вим іноземним капіталом	17	17	18	20	22	22
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5

По-третє, частка українських інвестицій, спрямованих до Кіпру, – 92,3 %, а повертається тільки 21,5 %. Це свідчить лише про відмивання грошей, які могли бути використані для інвестування у внутрішню економіку.

Визначимо тепер основні проблеми, які заважають Україні залучати більший обсяг іноземних інвестицій.

1. Високий податковий тиск на бізнес та його адміністративна зарегульованість.

2. Нерозвинутість ринку цінних паперів та інших ринкових інститутів.

3. Низька конкурентоспроможність багатьох українських товарів на світових ринках, що робить не вигідними вкладення в їх виробництво.

4. Недостатня інтегрованість у глобальну економіку.

5. Політична нестабільність і недосконалість законодавчої бази.

Держава має сприяти формуванню привабливого інвестиційного клімату й гарантувати інвесторам недоторканність їхнього капіталу і можливість його повернення з відповідним прибутком. Певні кроки для цього вже робляться.

Із вступом України до СОТ зростає відкритість вітчизняної економіки та ступінь її інтегрованості до світового господарства.

Для вдосконалення роботи ринку цінних паперів у 2011 р. Верховна Рада прийняла Закон “Про внесення змін до Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок”.

У Програмі економічних реформ України на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада” передбачено кроки для зростання та розвитку фондового ринку, створення законодавчої бази для впровадження нових фінансових інструментів, посилення вимог до управління ризиками, прозорості фондового ринку.

Водночас основними загрозами інвестиційній безпеці держави залишаються: брак інвестиційної стратегії; високі інвестиційні ризики; політична нестабільність; недосконала законодавчо-нормативна база; зменшення частки прибутку в джерелах фінансування інвестицій; обмеженість доступних фінансових коштів; капітальні вкладення на рівні, що не гарантує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію і технологічне переозброєння економіки [4].

Для підвищення ефективності інвестиційної діяльності у вітчизняній економіці доцільно:

– постійно відпрацьовувати схеми та механізми реалізації інвестиційних пріоритетів;

– розвивати й комплексно використовувати всі доступні та можливі джерела залучення інвестиційних ресурсів, як внутрішніх, так і зовнішніх;

– повсюди запроваджувати дійову державну амортизаційну політику, яка б створювала умови щодо забезпечення відчутного накопичення інвестиційних коштів та прискорене оновлення основного капіталу суб’єктів підприємницької діяльності усіх форм власності;

– розробити і запровадити на всіх рівнях систему державної експертизи інвестиційних проектів, забезпечуючи при цьому ефективну державну підтримку пріоритетних інвестиційних проектів;

– запровадити дійові механізми гарантування і страхування всіх видів інвестицій від можливих ризиків;

– цілеспрямовано, активно та ефективно використовувати інвестиційний потенціал регіонів, спрямовуючи їх дії на реалізацію пріоритетів загальнодержавного та регіонального значення;

– організувати вивчення і створити відповідні системи запровадження передового вітчизняного досвіду та позитивного міжнародного досвіду інвестування економіки, в тому числі країн СНД та розвинутих країн світу.

З огляду на викладене важливо також вибрати пріоритети в інвестиційному процесі, які б забезпечили найвищий рівень його ефективності. Це зумовлює потребу здійснення таких заходів:

– звуження напрямів інвестування і запровадження проектів з урахуванням наявного інноваційного потенціалу;

– включення в інвестиційний процес як державних, так і приватних ресурсів;

-
- залучення іноземних партнерів до запровадження інвестиційних проектів, пов'язаних із використанням інноваційного і промислового капіталу;
  - створення нових організаційних форм інтеграції фінансового і промислового капіталу;
  - розробка і запровадження регіональних програм інвестування.

Висновки. Інвестиційна безпека означає процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати й підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що необхідно для забезпечення стійкого розвитку і соціально-економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення.

Нині можна виділити цілу низку проблем, що перешкоджають поліпшенню інвестиційного клімату України:

- обмежена кількість цікавих для інвесторів державних підприємств,
- незабезпечення усім суб'єктам економічних відносин, в тому числі іноземним інвесторам, рівних економічних прав і свобод у фінансово-економічній діяльності;
- складність податкової системи та суттєве податкове навантаження.

Систему інвестиційної безпеки в Україні слід формувати з урахуванням дотримання антиінфляційної політики і скорочення бюджетного дефіциту.

Незважаючи на деяке пожвavlення інвестиційного процесу в Україні, позитивні тенденції в інвестиційній сфері ще не набули сталого характеру.

З метою ефективного функціонування економіки та відновлення основних фондів загальний обсяг інвестицій (внутрішні капітальні вкладення й іноземні інвестиції) має бути в межах 20–25 % від ВВП.

Для ефективного запровадження інвестиційних проектів необхідно розробити механізм проведення їх державної експертизи, що дасть можливість визначити потребу у фінансових ресурсах для таких проектів і створити систему пільгової їх підтримки.

Необхідно вирішити питання щодо гарантування і страхування інвестицій для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Слід запроваджувати дійову державну амортизаційну політику, яка б створювала умови для відчутного накопичення інвестиційних коштів та прискореного оновлення основного капіталу суб'єктів підприємницької діяльності всіх форм власності.

Література

1. Федоренко В. Г. Інвестування: підручник / В. Г. Федоренко, М. Г. Рец, В. Ф. Беседін. – К. : Алерта, 2006. – 443 с.
2. Про концепцію національної безпеки України : Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 р. // ВВР. – 1997. – № 10. – С. 85.
3. Кубах Т. Г. Фінансова безпека держави під впливом розвитку ринку капіталу: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси, кредит” / Т. Г. Кубах. – Суми, 2012. – 24 с.
4. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки : монографія / Кириленко В. І. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Аналіз руху прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Україні за 2012 рік [Електронний ресурс] // Юридична компанія “ЮСТІКОН” / за матеріалами Держкомстату – Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України та Інформаційно-аналітичного центру Info-Light. – Режим доступу : justicon.ua/analz-ruhu-prjamih-nozemnih...ukran-za...
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674. – Назва з екрана.